

Svensk-Lettiska Föreningen Nr 3 (53) 2010, Augusti

Ordförande: Martin Ancons, tel 070-292 94 80, e-post: martin@envengi.com
Redaktion: Conny Mörke, Bäverbäcksgård 15, 1 tr, 124 62 Bandhagen
tel 073- 581 77 15, e-post: conny.morke@telia.com
Postgiro: 94 86 93-7, medlemsavgift 150 kr
Hemsida: www.svensklettiska.se

2010 ÅRS BALTIKUMDAG

Den 11 september mellan kl. 13.00 - 16.00 är det åter dags för Baltikumdagen ute i Grödinge. I år blir det lite extra roligt då det är femårsjubileum.

Baltikumdagen är ett samarrangemang mellan Svensk-lettiska föreningen, Litauiska föreningen i Sverige, Estniska Institutet m.fl. estniska föreningar samt Grödinge hembygdsförening.

2010 års program kommer i likhet med tidigare år att bjuda på

- Folkmusik och folkdansinslag
- Körsång
- Bokbord med baltisk litteratur (på svenska)
- Försäljning av keramik och linneprodukter från Baltikum
- Hantverksframställning och hantverksförsäljning
- Försäljning av baltiskt livsmedel
- Filmvisning
- Lotteri
- Försäljning av kaffe/the/saft med bröd
- Visning av Vårstavi, Dr Poul Bjerres hem som står kvar som det var när Dr Bjerre gick bort 1964, intressant konst och vackert bibliotek

Sist men inte minst, det är högst lämpligt att ta med en egen picknickkorg och avnjuta det medhavda i den vackra Vårstavi-parken.

Vill Du själv delta i baltikumdagen och visa baltiska varor och eller verksamheter, är Du välkommen att kontakta Lars Hjeltman (08 530 263 70) eller Valdis Pavulans (018-300667). Att medverka är helt kostnadsfritt.

Vägbeskrivning till Vårsta (Nynäsvägen 4 / Grödinge):

Med bil till Tumba, därifrån väg 226 mot Nynäshamn. Framme i Vårsta ligger hembygdsgården vid sjön 100 m till vänster från rondellen. Parkering: "P Vasastugan, Vårstavi" (plats för 40 bilar)

Kommunalt med pendeltåg till Tumba, därifrån buss 716, 717, 727, 729 eller 736 till Vårsta. Promenad c:a 150 meter från busshållplatsen i Vårsta centrum, följ vägen framåt i bussens färdriktning och gå till vänster vid rondellen.

Bäste föreningsmedlem!

Nu är det dax att betala föreningsavgiften men det har blivit förändringar ang. medlemsavgifterna, förändringar som beslutades på föreningens årsmöte.

Det nya är att vi inför familjemedlemskap, detta innebär att man kan betala en medlemsavgift för alla familjemedlemmar, men har bara en röst i föreningen.

- Avgiften för medlemskap i föreningen är: 150 kr.
- Avgiften för familjemedlemskap är: 200 kr.
- Avgiften för föreningar och företag: 500 kr

Beloppet betalas in på föreningens Plusgiro 94 86 93-7.
Skriv namn, adress, telefon samt e-postadress om sådan finns, på inbetalningen.

Martin Ancons

Några ord från ordförande om styrelsen 2010

Mitt namn är **Martin Ancons** och jag är föreningens ordförande. Jag är gift, har tre utflugna barn och nått en ålder av 60 år. Bor i Enköping och arbetar som VD i företaget Ljudanalys AB.

Här nedan följer information om styrelsens sammansättning, varje styrelsemedlem har skrivit en kort presentation som infogats under respektive namn.

Vice ordförande och Webbansvarig **Conny Mörke**

Tfn: 08-647 95 99, 073-581 77 15 E-post: conny.morke@telia.com

Född 1973, uppvuxen i Stockholm och har idag en sambo från Engure. Arbetar som egenföretagare med reklamdistribution och reklamkampanjer. På fritiden gäller trädgård samt att på olika sätt informera om Lettland på Internet.

Styrelsemedlem och sekreterare **Astrid Alicia Sköldebring**, född Klavins.

Tfn: 0176-181 36, 0731-546030 E-post: astrid.skoldebring@telia.com

Exil-lett uppväxt i Argentina, Mexico och Canada, bosatt i Sverige sedan 1975. Är gift och har två söner. Utbildning: Bachelor of Arts i International Relations/språk (Mexico City), konst och konsthistoria (Toronto), översättar-utbildning (Stockholm). Översättare och språklärare, museipedagog. Engagerad i vänortssamarbete Norrtälje kommun/Rujiena och övriga musei- och kulturkontakter med Lettland sedan 1991. Satt tidigare i Svensk-lettiska föreningens styrelse åren 1994-2000.

Styrelsemedlem och kassör **Valdis Pavulans** Tfn: 018-300667 E-post: v_pavulans@yahoo.se

Född i Subarta i SO Lettland 1937, kom till Gotland 1944, f d byggnadsingenjör vid SKANSKA/STABILATOR AB samt AB Helsingborgshem med bl a bostadsanpassning för handikappade, f d reservkapten, f d representant i Skåne för Lettiska Nationella Fonden, f d ordf i Daugavas Vanagi Lundaavd, tolknings- och översättningsuppdrag för lettiska officerare och Sidaprojekt inom Vatten- och avloppsrening med deltagare från SV. – LV. vänorter. Tidigare styrelseledamot i SV. –

LV. föreningen i Helsingborg. F n uppdrag i Stockholms lettiska kör, lettiska pensionärsföreningen APRUPE och Lettiska Centralrådet i Sverige (ZLCP).

Styrelsemedlem **Lars Hjeltman** Tfn: 08-530 263 70, 070-699 74 85 E-post: larshjeltman@gmail.com
Nyss fyllda 68 år. Familj: hustru Ingegerd, två barn 41 resp.39 år, 5 barnbarn.

Utbildning: byggnadsingenjör, reservofficer (major, Ingenjörtrupperna) Arbetat med i urval: fastighetsförvaltning statligt och kommunalt, bl.a. de statliga museerna, handikappidrott (kanslichef på Svenska Handikappidrottsförbundet), Försvarsmakten (bl.a. i Baltikum). Intresserad av: Baltikums och särskilt Lettlands historia, henbygden, ideellt föreningsarbete.

Styrelsemedlem **Maija Grinbergs** Tfn: 08-645 85 14, 070-141 41 32 E-post: grinbergsmaija@gmail.com

Har arbetat som lärare i lettiska vid Stockholms universitet i drygt 20 år och med uppdragsutbildning i lettiska för UD. Författare till artiklar om det lettiska språket i flera publikationer, medförfattare till Lettisk-svensk-lettisk ordbok. Idag verksam vid KTH som masterkoordinator för internationella masterprogram. Fritiden på senare år har ägnats åt den lettiska utvandringen till Brasilien på 20-talet genom kontakter med forskare i Lettland och ättlingar till utvandrare i Brasilien.

Styrelsemedlem **Diana Krumins Engstedt** f. Meschaks

Tel 08 80 11 80, mobil 073-945 39 66, diana.ke@blixtnil.se

Jag är 70+. Har varit gift två gånger. Har en gift son, en sonhustru och två små busfrön till barnbarn.

Jag har en fil.kand.- examen i konstvetenskap, etnologi och historia. Har arbetat i 30 år som intendent på Eskilstuna Konstmuseum. Efter pensioneringen har jag läst lettiska språket i tre år, gått en kurs i lettisk historia och en kurs i lettisk litteratur med namnet Captive mind, allt på Stockholms Universitet. Har skrivit konstartiklar i Diena och Briva Latvija.

Har författat ett antal konstpublikationer samt boken *Mor lärde mig* om lettiska mat- och helgtraditioner. Är verksam i Lettiska Centralrådet i Sverige.

Styrelsesuppleant **Madeleine Ågren** mobil: 0705-226113 E-post: madeleineagren@yahoo.se

Har anknytning till Lettland genom min fars släkt, som var tyskbalter. Forskar om tiden 1900-1920 i Lettland, bland annat med hjälp av min fars efterlämnade memoarer, släktingars och vänners brev och min farmors dagbok. Intresserad av att skriva, läsa, resa. Har tidigare arbetat en del utomlands, bland annat i Slovakien, Makedonien, Österrike och Armenien. Gift med Håkan, har två vuxna barn, Martin och Tobias (båda musiker), och ett barnbarn, Malte.

Styrelsesuppleant **Mudite Hoogland Krasts** tfn: 08-7526334 E-post: mudite_hk@hotmail.com

Född i Lettland. Flydde med föräldrar som 2-åring med båt till Sverige. Har arbetat som farmaceut och som handläggare för kemiska arbetsmiljöfrågor. Sedan 2008 pensionär. Är verksam i många lettiska föreningar och lettiska kören i Stockholm. Styrelseordförande för Lettiska Centralrådet i Sverige och styrelsemedlem i Lettiska Europarådet.

Valberedningen består av Kjell Rindar (Sammankallande) och Leo Eriksson.

Föreningens revisorer är Johan Bergkvist och Kerstin Aronsson.

Ni är mycket välkomna med både förslag och synpunkter på föreningens verksamhet!

Ni når mig på telefon 0171-30 706 eller mobil 070-854 06 70 eller e-posten martin@envengi.com

Mvh

Martin Ancons

Ordförande

Om "Den svenska stormaktstiden" på Armémuseum i Stockholm.

Den 8 juni samlades en skara medlemmar i Svensk-Lettiska föreningen på Armémuseum till en kväll i historiens tecken.

En mycket kunnig guide, Anders Wasslén, historiestudent i Uppsala, visade oss runt i utställningen om den svenska stormaktstiden och berättade om alla öden och äventyr på landets väg till en position som stormakt under 1600-talet. En rad kungar och en regerande drottning passerar revy och den ena krigshandlingen följer den andra. Men, denna

stormakt har som andra sådana makter, en ände. Under Karl XII och det olycksaliga slaget vid Poltava 1709 faller imperiet samman. Ryssen, som Karl XII i slaget vid Narva år 1700 på ett förunderligt sätt, från ett underläge, lyckats slå sönder och samman, tar nu över delar av stormakten fast freden sluts först 1721 i Nystad.

Delar av nuvarande Estland och Lettland hörde i nästan 100 år också till stormakten Sverige. I Lettland kallades tiden för "den goda svenska tiden". Redan Gustav II Adolf börjar förbättra skolväsendet och rättsväsendet. År 1631 grundar han ett gymnasium, en skola i latinskola, i Riga där även lettiska pojkar fick bli elever. Ingen självklarhet på den tiden. Året därpå grundar han ett universitet i Dorpat.

De svenska kungarna, särskilt Karl XI, försöker förbättra böndernas situation, främst när det gäller rättsskipningen, och också avveckla livegenskapen i Lettland trots den tyska godsägarklassens ihärdiga protester. Det dröjde emellertid ända till början av 1800-talet innan livegenskapen äntligen sakta men säkert avskaffades.

På utställningen finns en storformatig, välkänd målning från 1701 av Karl XII sittande på en stegrande häst med staden Riga i bakgrunden. (På en stegrande häst fick endast kungar avbildas). På utställningen finns inte men på annan plats i museet finns en modell av Rigas förnämliga befästningar konstruerade av fortifikationsarkitekten Eric Dahlbergh under senare hälften av 1600-talet. Det är samme man som illustrerade det storslagna bokverket *Suecia Antiqua et hodierna* med bilder av Sveriges städer.

Efter visningen samlades den svensk-lettiska gruppen i restaurang Borggården och lyssnade där till förra reservofficeren Lars Hjeltmans fängslande berättelse om erfarenheter från vistelser i nuvarande Lettland. En märklig gammal karta visades upp. Lars Hjeltman vill vi höra mer av.

Medan sällskapet tågade hem längs de blommande kastanjerna på museigården hördes röster att fler liknande kvällar om den svensk-lettiska historien vore välkomna.

Diana Krumins Engstedt

EN BOK OM BALTIKUM

Vid föreningsmötet den 17 mars i år var Sture Gustafson inbjuden att tala om sin bok "Baltikum - tre länder - tre huvudstäder". Sture Gustafson är författare och radioproducent vid Utbildningsradion.

Sture Gustafson berättade livfullt om sina resor österut - den första redan 1968 och då till Tallinn. Hans framträdande handlade inte så mycket om boken - mer om möten och vänskap med baltar i svensk exil och senare med invånare i de olika länderna. Den intresserade publiken ställde många frågor och diskussionen var livlig. En lyckad afton!

Boken kom ut 2006 på Bilda förlag och var ett beställningsuppdrag. Författaren framhåller i förordet att boken inte skall ses som en vanlig guidebok utan som en lättillgänglig översikt och jämförelse av de tre ländernas utveckling och att den som sådan kan fylla ett tomrum. Han framhåller också att litteraturlistan är långt ifrån fullständig. (Litteraturlistan hänvisar enbart till litteratur skriven efter andra världskriget. De två äldsta böckerna på listan är PO

Enqvists "Legionärerna" (1968) och Käbi Lareteis "En bit jord" (1976). Alla övriga böcker på listan har utkommit under 1990-talet och 2000-talet.)

Jag upplever boken som en lättläst och mycket intressant historiebok. Författaren har stor kunskap om både den gemensamma historien men också varje lands egen historia med utgångspunkt från respektive huvudstad. Här finns flera historiska ögonblicksbilder som ger liv åt skildringen och som jag tyckte om att ta del av.

Den första delen av boken handlar om hela Baltikum. Befolkning, språken, naturen, näringsliv beskrivs. I kapitlet "Marias land" skildras den gemensamma historien sedan hednatid och fram till våra dagar. Det var påven Innocentius III som 1215 utnämnde Baltikum till "Terra Mariae" d v s Jungfru Marias land. Jag citerar ur boken "Han gjorde det för att inspirera modiga kristna män att "ta korset", vilket innebar att dra ut i korståg mot hednafolken i Baltikum." 1995 instiftade staten Estland en orden "Maarjamaa Rist" (Korset av Marie land) att utdelas till utlänningar som gjort Estland värdefulla tjänster.

Att även balterna hade vikingar var för mig en nyhet. De härjade i västerled, tog sig långt in i Mälaren och tog bl a livet av ärkebiskopen i Uppsala! Historien i kapitlet "Marias land" är mycket intressant och sträcker sig fram till våra dagar.

Sedan övergår författaren att skildra varje land för sig. I varje del tas en viss plats i huvudstaden som utgångspunkt för landets och huvudstadens historia. Därefter vidtar en beskrivning av stadens sevärdheter. I Tallinn är Domberget utgångspunkten, i Riga Peterskyrkans torn och i Vilnius Gediminastornet.

Dock har ett extra kapitel lagts in mellan Tallinns historia och dess sevärdheter nämligen "Svenskarna i Estland". Här finns bl a en härlig skildring av en seglats 1905 till svenskbygderna i Estland. Den företogs av Anders Zorn, Albert Engström och Axel Gallén-Kallela med Zorns segelbåt "Mejt" och skildras i Albert Engströms bok "Anders Zorn".

Kapitlet att "Att se och uppleva i Tallinn" är en gedigen genomgång av stadens sevärdheter.

I delen om Rigas historia finns bl a en ingående skildring av Erik Dahlberghs förberedelser för att Karl XII och hela den svenska armén skulle kunna gå över floden Düna (Daugava). Dahlbergh, som då var generalguvernör i Riga, konstruerade en jättelik flytande bro, som med strömmen skulle föras över floden med kavalleriet ombord. Med hjälp av fiskarnas gille i Riga införskaffades flottor och flatbottnade båtar. En del av flytetygen skulle utveckla rök för att dölja soldaterna på floden. Den 9 juli 1701 inleddes ett av krigshistoriens viktigaste företag. På andra sidan floden väntade fienden, 20000 sachsiska och ryska soldater. Den svenska armén bestod av 28000 man och övergången skedde vid Spilve och kunde följas från kyrktornen i Riga. Företaget lyckades som bekant.

I kapitlet om Rigas sevärdheter finns bl a historien om Menzendorfska huset i Rigas gamla stad. Familjen Menzendorf var tyskbaltisk och hade ägt huset sedan 1600-talet. 1939 lämnade apotekaren Otto Menzendorf och hans familj Riga som de flesta tyskbalter. Under sovjettiden bodde flera familjer i huset. När Lettland åter blev fritt återvände Otto Menzendorf till Riga - inte för att bosätta sig men för att fira sin 80-årsdag i sin födelsestad. Och med familjens pengar är huset nu restaurerat och har blivit museum. Mycket sevärt kan jag intyga!

Kapitlet om Vilnius handlar mycket om stadens - och Litauens - komplicerade historia i förhållande till Polen och Ryssland.

Vilnius verkar vara en fantastisk barockstad med mängder av kyrkor. Att ännu inte ha sett Vilnius är - förstår jag - en stor brist som snarast borde åtgärdas med ett besök.

Boken väcker både nyfikenhet och stor reslust hos mig. Sammanfattningsvis är "Baltikum - tre länder - tre huvudstäder" en mycket läsvärd bok, som ger många nya kunskaper om länderna.

Ann Mari Lindqvist

Konferens i Stockholm om de baltiska språken med brett internationellt deltagande

Den 11 och 12 juni 2010 arrangerade Institutionen för baltiska språk, finska och tyska, Avdelningen för baltiska språk, vid Stockholms universitet en konferens med namnet "Baltic Studies in the Nordic Countries, The Baltic Languages – Structure and Contacts". Ett 20-tal forskare och ett 10-tal övriga intresserade åhörare hade tagit sig till institutionen dessa båda dagar då universitetet i övrigt hade hunnit bli ganska sommartomt.

Deltagarna kom från Sverige, Norge, Danmark, Lettland, Litauen, Ryssland, Polen, Tyskland, Frankrike, USA och Japan. Lettlands och Litauens ambassadörer (Maija Manika och Remigijus Motuzas) höll öppningsanföranden, liksom även institutionens prefekt Elisabeth Wåghäll Nirve och avdelningens professor Pēteris Vanags. Pēteris påminde om att undervisning i baltiska språk har getts vid Stockholms universitet under 40 år. Speciellt omnämnde han den betydelse som professor Velta Rūķe Draviņa (1917-2003) har haft för de baltiska språken i Sverige och bland letter och litauer i exil, både när det gäller undervisning och forskning.

Under de två dagarna kunde man ta del av 17 olika föredrag med olika språkrelaterade teman. Föredragen hade varierande svårighetsgrad för den inte specialkunnige. Redovisning av studier om modern slang i Helsingfors, Riga och Vilnius eller kvantitativa mätningar av hur vanligt det är i Lettland med person- eller ortnamn med anknytning till begreppet "ljus" tillhörde de mera lättillgängliga föredragen. Om rubriken däremot är "On the Intonation of the Nominative Singular Ending of n-stems in Lithuanian and the Minimal Word Syndrome" så krävs en hel del förkunskap för att man ska lyckas hänga med. Då hjälper det inte att ha läst Ola Wikanders i sig lättillgängliga översikter över jakten på det protoindoeuropeiska språket.

Ett för mig mycket intressant föredrag var det som Giedrius Subačius höll under rubriken "An Expert of Cyrillic Lithuanian Texts for the Russian Empire Zakharii Liatskii (1873-1895)". Där beskrevs hur man i Litauen under perioden 1865-1904, när latinska bokstäver var förbjudna, framställde böcker som var skrivna på litauiska men med kyrilliska bokstäver och hur det krävdes särskilda experter för denna uppgift samt vilka svårigheter dessa experter ställdes inför.

Ett annat intressant föredrag hölls av Jānis Krēsliņš, till vardags verksam vid Kungliga biblioteket i Stockholm. Han beskrev utvecklingen kring förra sekelskiftet och de första åren av 1900-talen när bokomslagen började bli illustrerade. Utformningen av bokomslagen ger både en bild av de då rådande konstriktningarna, framför allt jugend, men också om en värld i radikal förändring.

Raimo Raag (professor i estniska vid Uppsala universitet) och Pēteris Vanags redovisade tidigkristen terminologi i estniska och lettiska.

Daniel Petit från Paris redovisade en ny teori avseende etymologin rörande den lettiska komparativen *vairs*.

Det kändes uppfriskande och inspirerande att lyssna på dessa nya rön i forskningen kring de baltiska språken. Kanske rent av ett och annat lärospån fastnade. För mig var det ett välkommet avbrott i vardagsrutinerna att få sig till livs all denna kunskap.

Rune Bengtsson